

ולפיכך החכמה אמרה חטאים תרדף רעה כי אין החכמה משפט החוטא רק כי הרע שהוא בעולם ירדף את החוטא, אבל הנבואה שהיא מצד מדת הדין אמרה נפש החוטאת היא תמות. אמנם כאשר שאלו התורה חוטא מה יעשה השיבה התורה כי יש תיקון אל החוטא להיות מסתלק מן החטא על ידי קרבן, כי הקרבן הוא השבה גם כן אל הש"י כמו התשובה שהרי נקרא קרבן, כי מי שמביא קרבן אל אחד הוא שב אליו להתדבק בו מצד שהוא מקריב אליו קרבן, וכאשר הוא שב אל הש"י אחר שהיה מתרחק ממנו יתב' על ידי חטא יש כאן כפרה וסלוק עון. ודבר זה מצד התורה, כי מצד התורה יש לאדם סלוק מן החטא מפני שהתורה היא שכל נבדל מן הגשמי וכל חטא בשביל שהיה נמשך אחר הגשמי, ולפיכך מצד התורה השכלית יש תקנה אל החוטא לצאת לאדם מן החטא הדבק באדם מצד הגשמי ולפיכך אמרה תורה יביא אשם ויתכפר, כי כאשר מקריב האדם קרבן מקריב עצמו אל השם יתב' כפי אשר נתרחק מן השם ית'. ולפיכך בקצת קרבנות כתיב (ויקרא ב') ונפש כי תקריב מנחה, ודרשו ז"ל כאלו הקריב את נפשו, ולפיכך על ידי קרבן מקריב עצמו אל השם יתב' כפי הריחוק שנתרחק ממנו על ידי החטא, ולכך התורה שהיא שכל נבדל לגמרי יש לאדם תקנה להסתלק מן החטא. ולא היה תקנה זאת אל החכמה שהיא חכמה בלבד שאין החכמה הנהגה הנבדלת לגמרי מן

הגשמי כמו שהיא התורה שהיא שכל נבדל לגמרי, וכן אין הנבואה השגה נבדלת מן הגשמי ולפיכך מצד אלו שתי מדריגות אין כאן סלוק חטא אשר הוא החטא מה שהיה החוטא נמשך אחר הגשמי, אבל התורה שהיא שכל נבדל מן הגשמי לגמרי לכך מצד מדריגות התורה יש כאן סלוק חטא אל האדם שהיה נמשך אחר הגשמי. ולפיכך החכמה היתה אומרת חטאים תרדף רעה, כי ראוי אל החוטא הרע כי דבק בו הרע ורודף אחריו הרע, אע"ג שלא היתה גזירת משפטי לגמרי רק שמתחייב אל החוטא הרע, אבל הנבואה שהיא מצד מדת הדין היתה מחייבת משפט החוטא לגמרי מכל וכל, לומר נפש החוטאת היא תמות, אבל כאשר שאלו לתורה השכלית הנבדלת מן הגשמי, התורה אומרת יביא קרבן ויתכפר מחטאו כי התורה מדריגה פשוטה ואדם מן הגשמי ובוה הוא סלוק החטא כמו שהתבאר. ואמר שאלו להקב"ה חוטא מה עונשו והוא יתב' אומר יעשה תשובה ויתכפר, וביאור זה שמצד כי הנמצאים כלם תלוי בו שבים אליו, כי כן הנמצאים שבים אל הש"י כי אין להם קיום בעצמם כמו שהתבאר, וזה החוטא כאשר הוא פורש מחטאו ושב אליו ית' הש"י מקבל אותו כי זהו מצד מדת הש"י שהוא מקבל כל הנמצאים שהם שבים אליו ולכך הקב"ה אומר יעשה תשובה ויתכפר כי מצד הש"י החטא מסתלק, ויש לך להבין עוד בענין זה כי אי אפשר לפרש יותר :

פרק ב

מדת התשובה כאשר יתחרט האדם מעונותיו שעשה ושב אל הש"י בכל לבו, ואל יתמה האדם מאיזה טעם יועיל התשובה אחר שכבר חטא, והרי בב"ד של מטה אחר שעשה חטא שחייב מיתה אף שאנו יודעים שכבר שב בתשובה אינו פטור מן המיתה. ודבר זה מפני כי אין ב"ד של מעלה וב"ד של מטה שוים, כי בית דין של מעלה כמו שתחת ידם הרע שדנין על הרע כך דנין על הטוב ג"כ, ומפני כך אם האדם כבר עשה תשובה ותקן את מעשיו נדון לזכות בב"ד

של מעלה, שכשם שהדין לרע תחת ידם כך מעשים הטובים דנין עליו, אבל ב"ד שלמטה אין משגיחין על זה ודנין את האדם על הרע בלבד, ודבר זה בארנו בפרקים אצל מקח שוחד ע"ש. אמנם כי לפי הדברים אשר אמרנו כי התשובה הוא שייך מצד הש"י דוקא כי הוא בלבד מקבל שבים, ולפיכך ב"ד של מעלה דוקא מנקה לשבים ולא ב"ד של מטה, כי התשובה שייך אל הש"י כי מצד הש"י יש תשובה אל האדם לא וזלת זה כלל, ולכך תמצא התשובה בבית דין

של מעלה ולא בבית דין של מטה, אומרת חטאים ת תשובה רק מצד דין של ובפרק שואל (ט) אליעזר ז שאלו תלמידיו אח ימות א"ל וכ"ש ונמצא כל ימיו בח בכל עת יהיו בגד יחסר. אמר רבי יו עבדים לסעודה ול קשטו את עצמן ו כלום חסר לבית למלאכתן ואמרו פתאום בקש המי נכנסו לפני המלך שבהם נכנסו לפנ לקראת פקחין וכ שקשטו את עצמ הללו שלא קשטו חתנו של ר"מ ו שיהיו הללו עומד ואלו יושבים הלי שותים והללו צנ עבדי יאכלו ואתנ תצמאו הנה עבד מכאב לב. ויש בהך לישנא הוי שנשמע מזה שיה דהוי משמע אם אליו לשוב יום זמן היה בחטא, ו מיתתך שאף אם יום אחד לפני מי אמר בזה הלשון, דבר מופלג כי עי ולא שישוב זמן האדם במיתתו אם שב קודם מ לגמרי להיות ני וזה ידוע, ומה

שכל נבדל לגמרי, מן הגשמי ולפיכך מן סלוק חטא אשר משך אחר הגשמי. מן הגשמי לגמרי ע כן סלוק חטא ר הגשמי. ולפיכך רדף רעה, כי ראוי הרע ורודף אחריו משפטיו לגמרי רק כל הנבואה שהיא ת: משפט החוטא חוטאת היא תמות, כלית הנבדלת מן 'בן ויתכפר מחטאו ים מן הגשמי ובזה אר. ואמר שאלו יתב' אומר יעשה ומצד כי הנמצאים בן הנמצאים שבים נמס כמו שהתבאר, מחטאו ושב אליו ' מצד מדת הש"י ו שבים אליו ולכך כפר כי מצד הש"י עוד בענין זה כי יותר :

ע תחת ידם כך אבל ב"ד שלמטה ז האדם על הרע ז אצל מקח שוחד אשר אמרנו כי דוקא כי הוא בלבד מעלה דוקא מנקה התשובה שייך אל בה אל האדם לא תשובה בבית דין

של מעלה ולא בבית דין של מטה, ואדרבה החכמה אומרת חטאים תרדף רעה, וכן הנבואה, ואין התשובה רק מצד הש"י ולפיכך ב"ד שלמטה אין דין שלהם מצד התשובה :

ובפרק שואל (שבת קנ"ג, א') תנן התם רבי אליעזר אומר שוב יום אחד לפני מיתתך שאלו תלמידיו את ר"א וכי אדם יודע איזה יום ימות א"ל וכ"ש ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה ואף שלמה אמר בחכמתו בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר. אמר רבי יוחנן בן זכאי משל לאדם שזימן עבדים לסעודה ולא קבע להם זמן פקחים שבהם קשטו את עצמן וישבו על פתח בית המלך אמרו כלום חסר לבית המלך, טפשים שבהם הלכו למלאכתן ואמרו כלום יש סעודה בלא טורה, פתאום בקש המלך את עבדיו פקחים שבהם נכנסו לפני המלך כשהם מקושטין והטפשים שבהם נכנסו לפניו כשהם מלוכלכין שמח המלך לקראת פקחין וכעס לקראת טפשין אמר הללו שקשטו את עצמן לסעודה ישבו ויאכלו וישתו הללו שלא קשטו את עצמן לסעודה יעמדו ויראו, חתנו של ר"מ היה אומר משום ר"מ והלאה שיהיו הללו עומדים ונראים כמשמשים אלא אלו ואלו יושבים הללו אוכלים והללו רעבים הללו שותים והללו צמאים שנאמר כה אמר ה' הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו הנה עבדי ישתו ואתם תצמאו הנה עבדי ירונו מטוב לב ואתם תצעקו מכאב לב, ויש לשאול למה אמר רבי אליעזר בהך לישנא הוי ליה לומר ושוב כל ימך כדי שנשמע מזה שיהיה כל ימיו בתשובה, ויש לתרץ דהוי משמע אם היה כל ימיו חוטא אין תקנה אליו לשוב יום או יומים לפני מיתתו כיון שכ"כ זמן היה בחטא, ועל זה אמר שוב יום אחד לפני מיתתך שאף אם חטא כל ימיו יש לו לשוב אף יום אחד לפני מיתתו ומועיל לו התשובה ולפיכך אמר בזה הלשון, ועוד יש לך לדעת כי רמז בזה דבר מופלג כי עיקר תשובה קודם וסמוך למיתתו ולא שישוב זמן הרבה קודם מיתתו, וזה מפני כי האדם במיתתו ראוי לשוב אל הש"י, ולפיכך אם שב קודם מיתתו או במיתתו שב אל הש"י לגמרי להיות נשמתו צרורה ודבוקה עם הש"י וזה ידוע, ומה שאמר וכן אמר שלמה בכל עת

יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר, נראה שאמר זה שלמה כנגד בני אדם שחטאו בעשה ולא תעשה, כי האדם החוטא בלא תעשה הוא מתעב עצמו בעבירות ונקרא שבגדים שלו מלוכלכים בצואה הרבה, ומי שלא קיים מצות עשה לא נקרא שבגדים שלו מלוכלכים בחטא וצואה שהרי לא עשה דבר רק שנקרא שחסר עצמו מן הקדושה העליונה הם המצות ואז נקרא שמן מעל ראשך אל יחסר, וזה כי השמן בו מקדשים את האדם עד שהוא קדוש ועל יד שמקיים המצות עשה נקרא שהאדם מקבל תוספות קדושה, ולפיכך אמר הכתוב שהאדם ירחץ את בגדיו שלא יהיה בהם לכלוך חטא ואל יהא חסר מן הקדושה העליונה היא קדושת המצות, ואין זה בלא זה כי צריכים שניהם ללבן את בגדיו שלא יהיה בהם לכלוך חטא ויהיה לו קדושת המצות, ודבר זה מבורר, ומפני כך אמר הכתוב בזה הלשון בכל עת יהיו בגדיך לבנים ושמן על ראשך אל יחסר, ואמר משל וכי ודבר זה יש ללמוד דבר עמוק גדול מאוד שכר הצדיקים ועונש הרשעים, וזה שאמר המלך זימן את בגדיו לסעודה, כל' כי כל בני אדם מוכנים הם לסעודת המלך מצד עצמם וכאשר אין לו הדבר שראוי ומוכן לו הוא בצער, ואל יאמר כי אף אם אין לו המעלה לעתיד מה יהיה צערו ולכך אמר שהוא משל למלך שזימן את עבדיו לסעודה ואם חסר דבר שהוא ראוי לו בודאי צער הוא לו, וזה שאמר לא שיהיו אלו אוכלים ושותים ואלו משמשים עד שיהיה להם צירוף אל הסעודה, אבל אלו יהיו מזומנים לסעודה ואלו רואים, שר"ל כי לעתיד האדם מוכן אל עולם הבא ועל זה נברא האדם כדכתיב ויצר בשני יודין יצירה בעולם הזה ויצירה בעולם הבא, ולע"כ כאשר יהיה ראוי לו ע"כ והוא אינו מקבל עולם הבא דבר זה אין למעלה הימנו בחסרון והחסר הוא בצער, ולכך מדמה למלך שהזמין את עבדיו כל' שהם מוכנים אל הסעודה וכאשר הם חסרים ממה שהיו מוכנים לו זהו חסרון, וכך הרשעים שבמקום שהיו מוכנים אל קבלת המעלה העליונה יהיו הם חסרים מה שראוי להם ודבר זה מבורר, וענין הסעודה הזאת בארנו אצל והכל מתוקן לסעודה ע"ש :

ובפרק יום הכפורים (יומא פ"ו, א') א"ר חמא בר חנינא גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם שנאמר שובו בנים שובבים ארפא וגו', רבי חמא בר חנינא רמי כתיב שובו בנים שובבים דמעיקרא שובבים אתם וכתיב ארפא משובותיכם, לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה, אמר רב יהודה רבי אמי רמי כתיב שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם, וכתיב כי אנכי בעלתי בכם וגו' לא קשיא כאן מאהבה ומיראה כאן על ידי יסורין, דע לך כי התשובה היא לאדם מצד כי האדם נברא בהתחלתו בלא חטא, וכאשר הוא שב אל הש"י אז האדם חוזר אל התחלתו, ומפני זה ראוייה התשובה להביא רפואה לעולם כי הרפואה גם כן שהוא שב להיות כבתחלה, וכאשר בני אדם עושים תשובה וחוזרים אל התחלתם, העולם ג"כ חוזר אל התחלתו לתקן כל קלקול שהוא בעולם, ולפיכך אמר גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם כאשר העולם מתדבק בהתחלתו והבן זה, ואמר כתיב שובו בני ישראל דמשמע מעיקרא כלו' דמיד שהוא שב יש לו רפואה דכך כתיב שובו בנים שובבים, וכתיב ארפא משובותיכם שצריכים רפואה, ומתרץ הא על ידי אהבה כי מי ששב אל הש"י מאהבה בודאי תיכף ומיד ששב יש לו רפואה, כי מצד האהבה יש כאן תשובה גמורה, ואם שב מצד היראה אין כאן תשובה גמורה וצריך רפואה מן הש"י, וזה הפרש שיש בין העובד מאהבה ובין העובד מיראה כי העובד מאהבה יש לו אהבה ודביקות אל הש"י מצד עצמו כמו שהתבאר בנתיב האהבה ע"ש, אבל העובד מיראה היראה הזאת מצד הש"י לכך רפואתו מן הש"י לא מצד האדם עצמו, ודבר זה יש להבין מאוד, וכן מה שאמר אחר כך שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם דמשמע שהתשובה היא מצד עצמו של אדם וכתיב כי אנכי בעלתי בכם דמשמע התשובה אינה מן האדם והיא מצד הקב"ה שגורם לו בעל כרחו שישוב כמו שאמר ואנכי בעלתי בכם כלו' שהבעל מושל על האשה ומכריח אותה שתהיה תחתיו ולא תצא מרשותו, לא קשיא הא מאהבה ומיראה הא על ידי יסורין כי כאשר הש"י מביא יסורין על האדם ומחמת יסורין חוזר בתשובה ובוה נאמר כי אנכי בעלתי בכם כלו' שהוא מכריח אותו לתשובה ע"י יסורין:

ומעתה הם ג' בעלי תשובה, המדריגה העליונה ביותר שהם שבים מאהבה, ואח"כ אותם שהם שבים מחמת יראה מן הש"י, המדריגה השלישית שהם שבים מחמת היסורים, אשר מכת צרה חוזרים לשוב אל הש"י כמו שעשה מנשה שמחמת יסורין היה שב אל הש"י וכדכתיב ובעת הצר לו וגו', וכל אחד מדריגה בפני עצמו, והדברים האלו מובנים מאוד מאוד כי אלו ג' דרכי התשובה הם, האחד מצד מדת אברהם שהוא מדת האהבה דכתיב (ישעי' מ"א) זרע אברהם אוהבי, הדרך השני מצד מדת יצחק שהוא מדת היראה דכתיב (בראשית ל"ה) ופחד יצחק היה לי, והדרך הג' מדת יעקב שהי' גודר בעת צרה דכתיב (בראשית ל"ה) לאל העונה אותי ביום צרתי וכתיב (תהלים כ') יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב ולא שם אלהי אברהם, ואמרו במדרש כדאמרי אינשי מי שענה בעת צרה לאביך הוא יענה ג"כ אותך בעת צרה, כך מי שענה ליעקב בעת צרתו דכתיב לאל העונה אותי ביום צרתי יענה אותי ג"כ, אלו ג' דרכי תשובה ויש להבין אותם:

ובפרק יום הכפורים (שם) אמר רבי לוי גדולה תשובה שמגיעת עד כסא הכבוד שנאמר שובה ישראל עד ה' אלהיך וגו' רבי יוחנן אמר עד ולא עד בכלל, ומי אמר רבי יוחנן הכי והאמר גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה שנאמר הן ישלח איש את אשתו והלכה מאתו והיתה לאיש אחר וגו' עד ושובו אלי נאם ה', לא קשיא הא ביחיד הא בצבור, יש לך לדעת ענין התשובה שהוא שב אל הש"י ומסלק עצמו מן החטא, התשובה הזאת אי אפשר רק כאשר יש לו הפשיטות מן החטא לגמרי, וזה שאמר גדולה תשובה שמגיעת עד כסא הכבוד כי משם התחלת ההויה מן האדם, וכבר אמרנו כי התשובה הוא שחוזר אל התחלתו והתחלת האדם מן תחת כסא כי משם הנשמה חצובה ועד שם מגיע הפשיטות ההו כי התשובה הזאת היא הפשיטות הגמורה, ולכך אמר גדולה תשובה שמגיעת עד כסא הכבוד, ומפני שאפשר לומר כי הפשיטות הוה מגיע עד הש"י לגמרי ולכך אמר רבי יוחנן עד ולא עד בכלל, ופריך והאמר רבי יוחנן גדולה תשובה שדוחה לא תעשה שבתורה הרי מגיע התשובה לדחות התורה אם כן בודאי מגיע

פשיטות התשובה לא קשיא הא ביה הפשיטות כל כך ו ואילו תשובת הרב להם פשיטות יוה בכלל, ויש לך לה הוא אלהי ישראל חוזר אל התחלתו ולכך מג

אמר רבי יוסי שמביאה ג ולשבי פשע ביעק משום ולשבי פשע תשובה שמקרכת משפט ועשו צדק להגלות פירוש מ' ונבדל מן היצר ו החטא הוא משו הרע למה נקרא י כדלעיל, ומפני ו הוא מושל בו ו היצר הרע דבר ג"כ הגאולה שיהי והם מחטיאים או טעם זה היובל י הכפורים כדכתי ארצכם וככל א שהתבאר במקו גאולה לנפש הא אשר משעבד בא הגוף וגאולת ה מקרבת הגאולה המדריגה העליו היציאה לחירות

ואמר ריש לק נעשה י

עד ה' אלהיך וקרי ליה מכשו תשובה שזדונו רשע מרשעתו מיראה, דבר זה

מדריגה העליונה מאהבה, ואח"כ הש"י, המדריגה וורים, אשר מכח זו שעשה מנשה י וכדכתיב ובעת ה בפני עצמו. נאוד כי אלו ג' ית אברהם שהוא (א) זרע אברהם צחק שהוא מדת ופחד יצחק היה נודר בעת צרה נונה אותי ביום ה' ביום צרה ה' אלהי אברהם, מי שענה בעת י בעת צרה, כך תיב לאל העונה כ, אלו ג' דרכי ותם:

רבי לוי גדולה א הכבוד שנאמר רבי יוחנן אמר יוחנן הכי והאמר תעשה שבתורה תו והלכה מאתו בו אלי נאם ה', י. יש לך לדעת ו"י ומסלק עצמו ופשו רק כאשר מרי. וזה שאמר הכבוד כי משם גרנו כי התשובה האדם מן תחת ועד שם מגיע ה היא הפשיטות 'בה שמגעת עד גר כי הפשיטות 'אמר רבי יוחנן רבי יוחנן גדולה תורה הרי מגיע י בודאי מגיע

פשיטות התשובה עד מדריגת התורה, ומתוך לא קשיא הא ביחיד הא בצבור, כי ביחיד אין הפשיטות כל כך ואינו מגיע רק עד כסא הכבוד, ואילו תשובת הרבים אשר מצד שהם רבים יש להם פשיטות יותר ומגיע עד הש"י עד ועד בכלל. ויש לך להבין דברים אלו מאוד כי הש"י הוא אלהי ישראל ולכן מגיע התשובה שהאדם חוזר אל התחלתו עד הש"י שהוא התחלת האדם ולכן מגיע עד הש"י לגמרי:

אמר רבי יוסי הגלילי (שם) גדולה תשובה שמביאה גאולה שנאמר ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב מאי טעמא ובא לציון גואל משום ולשבי פשע ביעקב, אמר רבי יונתן גדולה תשובה שמקרבת גאולה לעולם שנאמר שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא וצדקתי להגלות. פירוש מפני שבעל תשובה חוזר בתשובה ונבדל מן היצר הרע ויוצא בזה לחירות, כי בעל התנא הוא משועבד למלך זקן וכסיל זה יצר הרע למה נקרא שמו מלך שהכל שומעין לו וכו' כדלעיל. ומפני שהאדם תחת רשות יצרו אשר הוא מושל בו ובעל תשובה יוצא לחירות מן היצר הרע ודבר זה גאולה ג"כ, ולפיכך מקרב ג"כ הגאולה שיהיו נגאלים מכח האומות המושלים והם מחטיאים את ישראל, וכבר בארנו שבשביל טעם זה היובל שהוא גאולה לעבדים היה ביום הכפורים כדכתי' ביה"כ תעבירו שופר בכל ארצכם ובכל ארצכם גאולה תתנו לארץ וכמו שהתבאר במקומו, וזה כי יום הכפורים הוא גאולה לנפש האדם שיוצא לחירות מן יצר הרע אשר משעבד באדם, ולכן היו שניהם ביחד גאולת הגוף וגאולת הנפש ולכן אמר כי התשובה מקרבת הגאולה. וידוע עוד כי התשובה מצד המדריגה העליונה שהיא מדריגת הגאולה ששם היציאה לחירות מכח האומות, ודבר זה מבואר מאוד:

ואמר ריש לקיש (שם) גדולה תשובה שזדונות נעשה להם כשגגות שנא' שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך עון מזיד הוא וקרי ליה מכשול, איני והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשה להם כזכיות שנא' ובשוב רשע מרשעתו וגו' לא קשיא כאן מאהבה כאן מיראה. דבר זה הוא מבואר מעצמו איך זדונות

נעשה לו שגגות, כי לפי מדריגת ומעלת התשובה שהוא שב אל הש"י, אשר התשובה מגעת עד כסא הכבוד ולפיכך נחשב החטא שגגה, דומה למי שהיה בלתי ידיעה וקנה אח"כ מדריגה עליונה שנעשה חכם, לפי מדריגה עליונה שקנה נקרא מה שעשה קודם זה שעשה בשגגה. כי כאשר החוטא שב בתשובה מסלק עצמו מן המדריגה החמרית שהיה בו החטא ומגיע עד המדריגה הנבדלת, ומפני כך נחשב לו חטאו מצד התשובה שעתה עומד בו שגגה, כי השגגה הוא מצד החומר אשר מבטל השכלי, ומקשה והאמר ריש לקיש גדולה תשובה שזדונות נעשה לו כזכיות ומתוך לא קשיא הא ששב מאהבה הא ששב מיראה, דבר זה ענין עמוק מאוד איך השב מאהבה נעשו לו הזדונות כמו זכיות, כי זה שחטא ושב אל הש"י הוא יותר מקובל ומרוצה אל הש"י, כי אין חדוש אם הצדיק שהוא בעל צדק בעצמו שהא עם השם יתב', אבל החוטא אשר הוא שב אל הש"י כמו זה שחטא אל הש"י וכאשר הוא שב אל הש"י דבר זה הוא יותר, כי האדם שהוא בא מרחוק כמו שהוא החוטא שנתרחק מן הש"י ובא עתה להתדבק בו ית' אין ספק שהדביקות הזוה הוא יותר, כי כמו שתראה ביסוד האש כאשר הוא למטה ומתנועע למעלה, ובוודאי דבר זה בשביל גודל הדבוק שיש לאש אל המעלה אף שהוא רחוק ממקומו הוא שב אל מקומו אשר יש לאש דביקות לשם לגמרי, ואם לא היה כל כך הדבוק שלו למעלה לא היה מתנועע כל כך מרחוק. וכן אמרו במדרש (תהלים קמ"ז) על הגר ואהבתם את הגר זה שהגיה מקומו ובית אבותיו ובא אליכם להתגייר להתדבק בכם ואהבת את הגר. ולכן נאמר (ישעי' נ"ד) שלום שלום לרחוק ולקרוב כלר' השלום הוא הדבוק שנותן לאחר והוא יותר אל אותו שבא מרחוק, והדר לקרוב שאין מורה כל כך הדבוק בו יתברך, ודבר זה מצד שהוא מוכן נפשו לגמרי כאשר שב בתשובה ולכן נעשה לו זדונות שלו כזכיות, כי הזדון שהוא הרחוק בעצמו שהתרחק ובא אל השם יתב' מורה זה על הדבוק הגמור בו יתברך ובוזה זדונות שלו נעשים זכיות. ולכן אמר דוקא ששב מאהבה כי הדבוק בו ית' כדכתיב (דברים י"א) לאהבה

את ה' אלהיך ולדבקה בו, והדביקות בו יתברך הוא מצד הזכות הגמור שבו ולכך רוצה להסתלק מן החטא שהיה נמשך אחר הפחיתות ורוצה להתדבק בו ית' שהוא קדוש לגמרי, ולכך זדונות שלו נעשים כזכיות שהתשובה מאהבה מורה על גודל הדבוק בו ית', אבל השב מיראה אין זה שבא אל הש"י להתדבק בו לכך לא יאמר בזה שנסתלק ונודרך מן הפחיתות שבו, ולכך אמרו כי השב מיראה זדונות שלו נעשים כשגגות:

אמנם עיקר הפירוש כי התשובה מה שהוא שב אל הש"י בכל לבבו ובכל נפשו, ודבר זה הוא סדר העולם שהעולם הזה שב אל הש"י ואין לו קיום מצד עצמו רק שהוא שב אל הש"י אשר ממנו הוא נמצא ואילו שבים כל הנמצאים, וזהו קיום שלהם מפני שהם שבים אל הש"י, ובדבר זה הארכנו בפ' משה קבל מה שהעולם עומד על העבודה הוא מטעם שהעולם יש לו השבה אל הש"י והוא קיומו וזולת זה לא היה קיום אל העולם, ודבר שהוא סדר העולם שכך ברא הש"י את העולם וזה עצמו זכות האדם כאשר האדם נמשך אחר סדר העולם אשר סידר השם ית', כי זהו ענין כל התורה שהיא סדר העולם שסידר הש"י את העולם, ומפני כי התשובה היא שהנמצאים שבים אל הש"י כמו שנמצאו ממנו וזה ג"כ הוא סדר העולם, ולכך כאשר החוטא שב אל הש"י נעשים הזדונות שלו

כזכיות שהרי יש כאן השבה אל הש"י כמו שהוא סדר העולם, ולכך החוטא הזה שנתרחק מן הש"י על ידי חטאו והריחוק הוא מחייב ההשבה אל הש"י, ולפיכך הריחוק הזה נעשית לו זכיות כאשר יש כאן השבה אל הש"י, ודוקא כאשר התשובה מתוך אהבה שכאשר התשובה היא מתוך אהבה אשר האהבה הוא הדבוק בו ית' לגמרי כמו שנאמר לאהבה את ה' אלהיך ולדבקה בו, לכך התשובה שהוא סדר העולם שיהיה העולם דבוק בו יתברך שיהיה לעולם קיום, ומפני כי אין דביקות רק מכח אהבה לכך כאשר התשובה היא מתוך אהבה דוקא נחשבו לו הזדונות כזכיות, במה שזכיות כל הנמצאים מה שהם שבים אל הש"י וזהו סדר העולם לכן זה שהוא שב אל הש"י כאשר ראוי אל הבריאה להיות דבקים מתוך אהבה זדונות נעשים כזכיות, ואלו הדברים אין לפרש אותם לעומק שלהם:

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן גדולה תשובה שמארכת ימיו ושנותיו של אדם שנא' ובשוב רשע מרשעתו חיה יחיה, פירוש דבר זה כמו שהתבאר למעלה גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, וכיון שהתשובה מגעת עד כסא הכבוד מזה תדע כי התשובה מארכת ימיו ושניו של אדם, והתשובה נבראת קודם שנברא העולם שמוזה תבין ותדע כי מצד התשובה הוא במדריגה עליונה אשר שם אריכת הימים והשנים, ויש להבין זה:

פרק ג

שבנה מזבח והקריב עליו קרבן שנאמר ונשלמה פרים שפתינו, ושמא תאמר פרי חובות ת"ל אוהבם נדבה, פי' דבר זה כי הש"י אינו כמו ב"ו, כי האדם שהוא בעל גוף וגשם מתפייס בדבר שהוא גשמי דהיינו ממון, אבל הש"י שאינו גוף וגשם מתפייס בדבר שאינו גוף וגשם הוא הדבור שאינו גוף וגשם, ואמר שבשר ודם ספק מתפייס ספק אינו מתפייס, משום שכל דבריו של ב"ו נמשכים אחר המקרה בלבד לפעמים מתפייס ולפעמים אינו מתפייס הכל לפי המקרה,

אמר רבי יצחק (שם פ"ו, ב') אמרו במערבא משמיה דרבה בר מרי בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת ב"ו מדת ב"ו אדם מקניט את חבריו ספק מתפייס ממנו ספק אין מתפייס ממנו ואם תמצא לומר מתפייס ממנו ספק מתפייס ממנו בדברים ספק מתפייס ממנו בממון אבל מדת הקב"ה אינו כן אדם עובר עבירה בסתר מתפייס ממנו בדברים שנ' קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה שנא' וקח טוב ולא עוד אלא שדומה כמו

אבל הש"י אין דבריו ב מתפייס כי כך מדתו יו ואמר שמחזיק טובה בעולם, כי אם אין הנג ומפני כך נחשב דבר טוב אל אחד ומחזיק שדומה כאלו בנה מזו דבר זה כאשר האדם אל הש"י, ואמר כאלו החוטא שיצא מרשותו שיש עליו חובה מוטי הגזירה אשר עליו, אנ נדבה, לפיכך אמר כי כאלו עשה דבר שהוא

ובמדרש זבדי בן ל וכו', ומדר

כי שר"ל שדוד אמר י נחשב זה כאלו הקריני שלמה בני מתיחס אלי ואם האב הוא כאלו ה הוא מי שהוא חוזר ו שלמה שהוא בני יבן כל הקרבנות שבתורה, דכתיב וזבחי אלהים רח נחשב כאלו עלה לירו לא שמענו, ולפיכך הוכ נחשב כאלו עלה לירו עליו כל הקרבנות כי הכל הוא לאדם, ומ

וכאשר הקרבן הוא תשובה מקריב עצמו העושה תשובה כאלו ומזבח והקריב עליו נ הכל, ודבר אמר מר זוטרא בר תשובה שאפיי ולכל העולם שנא' או כי שב אפי ממנו מהו מה שמחלין לו ולכל על העולם כמו שנו נבראת קודם שנברא